

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ - ШТИП
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

UDC 81
UDC 82
UDC 008

ISSN 2545-3998
DOI: 10.46763/palim

ПАЛИМПСЕСТ

МЕЃУНАРОДНО СПИСАНИЕ ЗА ЛИНГВИСТИЧКИ,
КНИЖЕВНИ И КУЛТУРОЛОШКИ ИСТРАЖУВАЊА

PALIMPSEST

INTERNATIONAL JOURNAL FOR LINGUISTIC,
LITERARY AND CULTURAL RESEARCH

PALMK, VOL 6, NO 11, STIP, 2021

ГОД. VI, БР. 11
ШТИП, 2021

VOL. VI, NO 11
STIP, 2021

ПАЛИМПСЕСТ

Меѓународно списание за лингвистички, книжевни
и културолошки истражувања

PALIMPSEST

International Journal for Linguistic, Literary
and Cultural Research

Год. 6, Бр. 11
Штип, 2021

Vol. 6, No 11
Stip, 2021

PALMK, VOL 6, NO 11, STIP, 2021
DOI: <https://doi.org/10.46763/PALIM21116>

ПАЛИМПСЕСТ

Меѓународно списание за лингвистички, книжевни
и културолошки истражувања

ИЗДАВА

Универзитет „Гоце Делчев“, Филолошки факултет, Штип

ГЛАВЕН И ОДГОВОРЕН УРЕДНИК

Ранко Младеноски

УРЕДУВАЧКИ ОДБОР

Виктор Фридман, Универзитет во Чикаго, САД
Толе Белчев, Универзитет „Гоце Делчев“, С. Македонија
Нина Даскаловска, Универзитет „Гоце Делчев“, С. Македонија
Ала Шешкен, Универзитет Ломоносов, Руска Федерација
Олга Панкина, НВО Македонски културен центар, Руска Федерација
Георгета Раца, Универзитет Банат, Романија
Астрид Симоне Грослер, Универзитет Банат, Романија
Горан Калоѓера, Универзитет во Риека, Хрватска
Дејан Дуриќ, Универзитет во Риека, Хрватска
Шандор Чегледи, Универзитет во Панонија, Унгарија
Ева Бус, Универзитет во Панонија, Унгарија
Хусејин Озбај, Универзитет Гази, Република Турција
Зеки Ѓурел, Универзитет Гази, Република Турција
Елена Дараданова, Универзитет „Св. Климент Охридски“, Република Бугарија
Ина Христова, Универзитет „Св. Климент Охридски“, Република Бугарија
Џозеф Пониах, Национален институт за технологија, Индија
Сатхарај Венкатесан, Национален институт за технологија, Индија
Петар Пенда, Универзитет во Бања Лука, Босна и Херцеговина
Данило Капасо, Универзитет во Бања Лука, Босна и Херцеговина
Мета Лах, Универзитет во Љубљана, Република Словенија
Намита Субиото, Универзитет во Љубљана, Република Словенија
Ана Пеличер-Санчез, Универзитет во Нотингам, Велика Британија
Мајкл Грини, Универзитет во Нотингам, Велика Британија
Татјана Ѓурин, Универзитет во Нови Сад, Република Србија
Диана Поповиќ, Универзитет во Нови Сад, Република Србија
Жан Пол Мејер, Универзитет во Стразбур, Република Франција
Жан Марк Веркруз, Универзитет во Артуа, Република Франција
Регула Бусин, Швајцарија
Натале Фиорето, Универзитет во Перуца, Италија
Оливер Хербст, Универзитет во Вурцбург, Германија

PALIMPSEST

International Journal for Linguistic, Literary
and Cultural Research

PUBLISHED BY

Goce Delchev University, Faculty of Philology, Stip

EDITOR-IN-CHIEF

Ranko Mladenoski

EDITORIAL BOARD

Victor Friedman, University of Chicago, USA
Tole Belcev, Goce Delchev University, N. Macedonia
Nina Daskalovska, Goce Delchev University, N. Macedonia
Alla Sheshken, Lomonosov Moscow State University, Russian Federation
Olga Pankina, NGO Macedonian Cultural Centre, Russian Federation
Georgeta Rata, Banat University, Romania
Astrid Simone Grosler, Banat University, Romania
Goran Kalogjera, University of Rijeka, Croatia
Dejan Duric, University of Rijeka, Croatia
Sándor Czeglédi, University of Pannonia, Hungary
Éva Bús, University of Pannonia, Hungary
Husejin Ozbaj, GAZI University, Republic of Turkey
Zeki Gurel, GAZI University, Republic of Turkey
Elena Daradanova, Sofia University “St. Kliment Ohridski”, Republic of Bulgaria
Ina Hristova, Sofia University “St. Kliment Ohridski”, Republic of Bulgaria
Joseph Ponniah, National Institute of Technology, India
Sathyaraj Venkatesan, National Institute of Technology, India
Petar Penda, University of Banja Luka, Bosnia and Herzegovina
Danilo Capasso, University of Banja Luka, Bosnia and Herzegovina
Meta Lah, University of Ljubljana, Republic of Slovenia
Namita Subiotto, University of Ljubljana, Republic of Slovenia
Ana Pellicer Sanchez, The University of Nottingham, United Kingdom
Michael Greaney, Lancaster University, United Kingdom
Tatjana Durin, University of Novi Sad, Republic of Serbia
Diana Popovic, University of Novi Sad, Republic of Serbia
Jean-Paul Meyer, University of Strasbourg, French Republic
Jean-Marc Vercruysse, Artois University, French Republic
Regula Busin, Switzerland
Natale Fioretto, University of Perugia, Italy
Oliver Herbst, University of Wurzburg, Germany

РЕДАКЦИСКИ СОВЕТ

Драгана Кузмановска
Толе Белчев
Нина Даскаловска
Билјана Ивановска
Светлана Јакимовска
Марија Леонтиќ
Јована Караникиќ Јосимовска

ЈАЗИЧНО УРЕДУВАЊЕ

Ранко Младеноски (македонски јазик)
Весна Продановска (англиски јазик)
Толе Белчев (руски јазик)
Билјана Ивановска (германски јазик)
Марија Леонтиќ (турски јазик)
Светлана Јакимовска (француски јазик)
Јована Караникиќ Јосимовска (италијански јазик)

ТЕХНИЧКИ УРЕДНИК

Славе Димитров

АДРЕСА

ПАЛИМПСЕСТ
РЕДАКЦИСКИ СОВЕТ
Филолошки факултет
ул. „Крсте Мисирков“ бр. 10-А
п. факс 201
МК-2000 Штип

<http://js.ugd.edu.mk/index/PAL>

Меѓународното научно списание „Палимпсест“ излегува двапати годишно во печатена и во електронска форма на посебна веб-страница на веб-порталот на Универзитетот „Гоце Делчев“ во Штип: <http://js.ugd.edu.mk/index.php/PAL>

Трудовите во списанието се објавуваат на следните јазици: македонски јазик, англиски јазик, германски јазик, француски јазик, руски јазик, турски јазик и италијански јазик.

Трудовите се рецензираат.

EDITORIAL COUNCIL

Dragana Kuzmanovska
Tole Belcev
Nina Daskalovska
Biljana Ivanovska
Svetlana Jakimovska
Marija Leontik
Jovana Karanikik Josimovska

LANGUAGE EDITORS

Ranko Mladenovski (Macedonian language)
Vesna Prodanovska (English language)
Tole Belcev (Russian language)
Biljana Ivanovska (German language)
Marija Leontik (Turkish language)
Svetlana Jakimovska (French language)
Jovana Karanikik Josimovska (Italian language)

TECHNICAL EDITOR

Slave Dimitrov

ADDRESS

PALIMPSEST
EDITORIAL COUNCIL
Faculty of Philology
Krste Misirkov 10-A
P.O. Box 201
MK-2000, Stip

<http://js.ugd.edu.mk/index/PAL>

The International Scientific Journal “Palimpsest” is issued twice a year in printed form and online at the following website of the web portal of Goce Delcev University in Stip: <http://js.ugd.edu.mk/index.php/PAL>

Papers can be submitted and published in the following languages: Macedonian, English, German, French, Russian, Turkish and Italian language.

All papers are peer-reviewed.

СОДРЖИНА / TABLE OF CONTENTS

- 11 СЕЌАВАЊЕ: проф. д-р Виолета Димова,**
прв декан на Филолошкиот факултет во Штип
IN MEMORIAM: prof. Violeta Dimova,
the first Dean of the Faculty of Philology in Stip
- 29 ПРЕДГОВОР (ОД „ПАЛИМПСЕСТ“ БР. 1)**
Проф. д-р Виолета Димова, прв декан на Филолошкиот факултет во Штип
FOREWORD (FROM “PALIMPSEST” NO 1)
Prof. Violeta Dimova, the first Dean of the Faculty of Philology in Stip
- ЈАЗИК / LANGUAGE**
- 33 Виолета Јанушева**
СЕМАНТИЧКИ ФОРМУЛИ ЗА ИЗРАЗУВАЊЕ НА ЛОГИЧКИТЕ ПЕРСОНАЛНИ
ПЕРИФРАЗИ ВО МАКЕДОНСКИОТ СТАНДАРДЕН ЈАЗИК
Violeta Janusheva
SEMANTIC FORMULAS FOR EXPRESSING LOGICAL PERSONAL PERIPHRASES
IN THE MACEDONIAN STANDARD LANGUAGE
- 47 Öztürk Emiroğlu**
YENİ LİSAN VE ÖMER SEYFETTİN
Öztürk Emiroğlu
CONTEMPORARY LANGUAGE AND ÖMER SEYFETTİN
- 59 Federica Ambroso**
JEUX DE MOTS ET EN JEUX DE LA TRADUCTION: *ΜΟΙΡΑΙΟΙ ΑΝΤΙΚΑΤΟΠΤΡΙΣΜΟΙ*
DE PETROS MARTINIDIS EN FRANÇAIS ET EN ITALIEN
Federica Ambroso
PUNS AND TRANSLATION CHALLENGES: *ΜΟΙΡΑΙΟΙ ΑΝΤΙΚΑΤΟΠΤΡΙΣΜΟΙ* BY
PETROS MARTINIDIS IN FRENCH AND IN ITALIAN
- 73 Емилија Тасева, Билјана Ивановска**
МЕТАФОРИЧНИ КОНЦЕПТИ КАЈ СОМАТИЗМИТЕ ВО ГЕРМАНСКАТА И ВО
МАКЕДОНСКАТА ФРАЗЕОЛОГИЈА
Emilija Taseva, Biljana Ivanovska
METAPHORICAL CONCEPTS OF SOMATIC EXPRESSIONS IN GERMAN AND
MACEDONIAN PHRASEOLOGY
- 85 Марија Гркова**
МНОЖИНСКИТЕ ФОРМИ НА ИМЕНКИТЕ ОД МАШКИ РОД ВО
МАКЕДОНСКИОТ И ВО СРПСКИОТ ЈАЗИК
Marija Grkova
THE MASCULINE NOUNS IN MACEDONIAN AND SERBIAN LANGUAGE

- 95 Лилјана Макаријоска**
ЈАЗИЧНИОТ ИЗРАЗ НА ПЕТРЕ БИЦЕВСКИ
Liljana Makarijoska
LINGUISTIC EXPRESSION OF PETRE BICEVSKI
- 109 Марија Карадаковска**
ТЕОРИИ ЗА ЗАЕМАЊЕТО, ВИДОВИ ЗАЕМКА И
АДАПТАЦИЈА НА ЗАЕМКИТЕ
Marija Karadakovska
THEORIES OF BORROWING, LOANWORD TYPOLOGY
AND LOANWORD ADAPTATION
- КНИЖЕВНОСТ / LITERATURE**
- 125 Dijana Tica, Emir Muhić, Željka Babić**
PRESENTATION OF PANDEMICS IN LITERATURE
- 135 Mariantonio Tramite**
CELL-PHONE NOVELS: UN PUNTO DI VISTA LINGUISTICO-LETTERARIO
(E SOCIO-CULTURALE) DIETRO IL FENOMENO DEI ROMANZI SU
CELLULARE IN ITALIA
Mariantonia Tramite
CELL-PHONE NOVELS: A LINGUISTIC AND LITERARY
(AND SOCIO-CULTURAL) POINT OF VIEW BEHIND THE
PHENOMENON OF MOBILE NOVELS IN ITALY
- 147 Бобан Перески, Ранко Младеноски**
МЕТАФОРАТА ВО РОМАНОТ „ЌЕРКАТА НА МАТЕМАТИЧАРОТ“
ОД ВЕНКО АНДОНОВСКИ
Boban Pereski, Ranko Mladenoski
THE METAPHOR IN THE NOVEL “THE MATHEMATICIAN’S DAUGHTER”
BY VENKO ANDONOVSKI
- 161 Нина Анастасова-Шкрињариќ**
МИТОЛОГИЗАЦИЈА НА АСТРОФЕНОМЕНИТЕ
(АРХЕОАСТРОНОМСКИ И ЕТНОАСТРОНОМСКИ ДЕКОДИРАЊА
НА СЛОВЕНСКИ МИТОВИ ВРЗ ГРАЃА ОД ЗАПИСИТЕ НА СЕРПЕНКОВ)
Nina Anastasova-Shkrinjarik
MYTHOLOGISATION OF ASTROPHENOMENA (ARCHAEOASTRONOMIC
AND ETHNO-ASTRONOMICAL DECODING OF SLAVIC MYTHS IN
SERPENKOV’S FOLKLORE MATERIAL)
- 171 Ана Витанова-Рингачева**
БАЛКАНСКИТЕ ВОЈНИ И ПРВАТА СВЕТСКА ВОЈНА КАКО МОТИВИ ВО
НАРОДНИТЕ ПЕСНИ ОД СТРУМИЦА И СТРУМИЧКО
Ana Vitanova-Ringaceva
THE BALKAN WARS AND THE FIRST WORLD WAR AS MOTIFS IN THE FOLK
SONGS FROM STRUMICA AND STRUMICA REGION

- 183 Славчо Ковилоски**
РАСКАЖУВАЧКОТО ПЕРО НА МАРИЈА ЗРНЕВА
Slavcho Koviloski
MARIJA ZRNEVA'S STORYTELLING PEN
- 191 Иван Антоновски**
МИНИ-ЕСЕЈОТ КАКО ФОРМА ВО ЕСЕИСТИЧКИОТ ОПУС
НА ГОРАН СТЕФАНОВСКИ
Ivan Antonovski
MINI-ESSAY AS A FORM IN GORAN STEFANOVSKI'S ESSAYISTIC WORKS
- КУЛТУРА / CULTURE**
- 203 Жарко Миленич**
ПЕРЕВОД С ЯЗЫКА ЛИТЕРАТУРЫ НА ЯЗЫК ФИЛЬМА
НА ПРИМЕРЕ «СТАЛКЕРА» АНДРЕЯ ТАРКОВСКОГО
Zarko Milenic
TRANSLATION FROM THE LANGUAGE OF THE LITERATURE
TO THE LANGUAGE OF THE FILM ON THE EXAMPLE
OF "STALKER" BY ANDREY TARKOVSKY
- 211 Sunčana Tuksar, Mauro Dujmović**
"THE ACCIDENTAL TOURIST" IN THE CONTEXT OF ZOOMED-IN
IMAGES IN THE MULTIMODAL INTERPERSONAL VIDEO COMMUNICATION
- 227 Екатерина Намичева, Петар Намичев**
КУЛТУРНА ОДРЖЛИВОСТ И АРХИТЕКТОНСКО НАСЛЕДСТВО
Ekaterina Namicheva, Petar Namichev
CULTURAL SUSTAINABILITY AND ARCHITECTURAL HERITAGE
- 241 Mariya Leontik**
KUZEY MAKEDONYA CUMHURİYETİ'NDE TÜRKOLJİ
ÇALIŞMALARININ GERÇEKLEŞTİRİLDİĞİ KURUMLAR
Marija Leontik
TURKOLOGICAL RESEARCH IN THE INSTITUTIONS OF THE
REPUBLIC OF NORTH MACEDONIA
- 251 Rabia Ruşid**
DOĞU MAKEDONYA'DA BULUNAN DELİKLİ TAŞ ETRAFINDAKİ
İNANIŞ VE UYGULAMALAR
Rabia Ruşid
BELIEFS AND RITUALS IN THE KAMNIK CANYON IN EASTERN MACEDONIA
- МЕТОДИКА НА НАСТАВАТА / TEACHING METHODOLOGY**
- 261 Milena Sazdovska-Pigulovska**
ORGANIZATION OF ONLINE LANGUAGE AND TRANSLATION TEACHING AND
EXAMINATION IN TIMES OF COVID-19

- 273 François Schmitt**
QUELLES APPROCHES DIDACTIQUES POUR LA
COMPOSANTE SOCIOCULTURELLE DU FRANÇAIS LANGUE ÉTRANGÈRE ?
François Schmitt
WHAT DIDACTIC APPROACHES FOR THE SOCIOCULTURAL
CONTENT TO TEACHING FRENCH AS A FOREIGN LANGUAGE?

ПРИКАЗИ / BOOK REVIEWS

- 287 Билјана Ивановска**
ОСВРТ КОН КНИГАТА „ПРАГМАТИКА: ЈАЗИК И КОМУНИКАЦИЈА“
Biljana Ivanovska
REVIEW OF THE BOOK “PRAGMATICS: LANGUAGE AND COMMUNICATION”

- 291 Ранко Младеноски, Бобан Перески**
ЛАБИРИНТ ОД КНИЖЕВНА ФИКЦИЈА И ЖИВОТНА СТВАРНОСТ
Ranko Mladenoski, Boban Pereski
A LABYRINTH OF LITERARY FICTION AND LIFE REALITY

- 299 Марина Мијаковска**
„КОМПЈУТЕРСКА ПОЕЗИЈА“ ВО ЕРАТА НА МАС-МЕДИУМИТЕ
Marina Mijakovska
“COMPUTER POETRY” IN THE MASS MEDIA ERA

ДОДАТОК / APPENDIX

- 307 ПОВИК ЗА ОБЈАВУВАЊЕ ТРУДОВИ**
ВО МЕЃУНАРОДНОТО НАУЧНО СПИСАНИЕ „ПАЛИМПСЕСТ“
CALL FOR PAPERS
FOR THE INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL “PALIMPSEST”

МИТОЛОГИЗАЦИЈА НА АСТРОФЕНОМЕНИТЕ (АРХЕОАСТРОНОМСКИ И ЕТНОАСТРОНОМСКИ ДЕКОДИРАЊА НА СЛОВЕНСКИ МИТОВИ ВРЗ ГРАЃА ОД ЗАПИСИТЕ НА ЦЕПЕНКОВ)

Нина Анастасова-Шкрињариќ

Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Скопје

ninashkrinjarikj@gmail.com

Апстракт: Целта на ова истражување е да го афирмира ставот дека недостатокот од автентични писмени и археолошки сведоштва за старословенската митологија може да се надомести со поинтензивно вклучување на народната традиција. Со оглед на тоа дека примената на фолклорно-етнографскиот метод може да пополни многу празнини во комплетната претстава за древната словенска вера, акцентот во ова истражување е ставен на етнографските материјали од зборникот на Цепенков (записите на народни верувања и суеверија). При митолошката реконструкција се земени предвид и други фолклорни материјали од записите на Цепенков кои содржат остатоци од некогашните митолошки верувања кои со текот на времето се исполнети со нова симболичка содржина и на тој начин се „ресемантизирани“. Со проверка на одредени митолошки верувања од старословенската митологија врз селектиран фолклорен материјал, се докажа континуитетот на одредени митски претстави. Оттука и заклучокот дека во народната традиција преживеале некои од старословенските митолошки верувања (потенцијално и од старословенските митови!), а реконструкцијата на старословенското митско наследство може да се интензивира токму со примена на фолклорно-етнографскиот метод.

Клучни зборови: *Фолклорно-етнографски метод, словенска митологија, етноастрономија, народни верувања и преданија, астрономско-метеоролошки кодови.*

Традиционалната религија и митот како облици на духовна култура се предмет на проучување на повеќе научни дисциплини: антропологија, археологија, етнографија, фолклористика, историја, историја на уметностите, историја на религиите и др. Оттука неопходен е заеднички ангажман на научниците (антрополози, археолози, историчари на уметноста, фолклористи, лингвисти, етнографи и етнологзи) кој би овозможил интердисциплинарно проучување на една толку сложена проблематика каква

што е митологијата. Секоја од овие дисциплини, одделно и сама за себе, веќе пројави одреден интерес за расветлување на старословенската митологија, а од непроценлива важност е придонесот што досега го дадоа етнографијата и фолклористиката кои се занимаваат со непосредно набљудување на обичаите на еден народ. Во таа смисла, очигледна е потребата овие научни дисциплини да ги здружат силите, бидејќи еден ваков сложен феномен како што е древната претхристијанска вера може да се расветли само ако му се пријде интердисциплинарно.

Повеќемина проучувачи и реконструктори на старословенската митологија веќе имаат укажано дека токму во етнографските и фолклористичките извори се кријат најголемите надежи и очекувања за дополнителни реконструкции на старословенската митологија. Реконструкцијата на старословенската митологија врз основа на фолклорните и етнографските извори веќе е докажана како неизбежен реконструктивен метод во митолошките истражувања на Л. Леже, А. Веселовски, А. Афанасјев, Н. Нодило, Т. Ѓорѓевиќ, В. Чајкановиќ, С. Васиљев, Ј. Махал, и др. Своевремено францускиот славист и реконструктор на словенската митологија Луј Леже истакна дека пишувањето „раскошна историја за духовниот свет на Старите Словени“ наликува на градење велелепен споменик кој поради недостатокот на автентичен материјал во вид на пишани и археолошки извори сè уште не е изграден во целост. Оттука, најголемите надежи и очекувања на проучувачите на словенската митологија се поврзани со фолклористичко-етнографските извори кои сведочат за митолошките „артефакти“ во народната култура. (Анастасова-Шкрињариќ, 2004, стр. 44-50).

Своевиден сигнал за потребата од посериозно вклучување на фолклорот во овие реконструкции, претставуваше делото *Словенска митологија* (1986) на српскиот митолог С. Васиљев кој укажа на тоа дека токму проучувањето на словенскиот фолклор е неопходниот клуч при одгатнувањето на митската доба на Старите Словени. За разлика од францускиот лингвист и историчар Л. Леже, кој сметаше дека проучувањето на старословенската митологија треба да се заснова, пред сè, врз пишани и археолошки споменици кои може да бидат надополнети со народното предание, С. Васиљев ја промовираше фолклорно-етнографската граѓа како важен извор за проучувањето на митологијата.¹

Респектирајќи го ставот дека проучувањето на фолклорот е драгоцен извор за одгатнување на старословенската митологија, во трудот *Словенски пантеон* (2004) веќе го афирмиравме мислењето дека поинтензивното

¹ Поголемиот дел од студијата на Ј. Махал – *Словенска митологија* – се занимава со фолклорот и народната традиција, а етнографскиот/фолклористичкиот метод го применуваат и советските лингвисти В.В. Иванов и В.Н. Топоров кои при реконструкцијата на одредени елементи на старословенската митологија како основа ги земаат мотивите сочувани во словенскиот фолклор (тука спаѓаат и истражувањата на хрватскиот реконструктор Н. Нодило кои, исто така, се темелат врз фолклорните сведоштва).

вклучување на народната традиција може да пополни низа празнини во комплетната претстава за древната вера на Старите Словени и да расветли многу аспекти поврзани со словенската митологија. Во овој труд, како пример за примената на фолклористичко-етнографскиот метод ќе ги земеме предвид фолклорните и етнографските материјали коишто во 19 и 20 век ги фиксираа собирачите на народни умотворби. Кога станува збор за Цепенковата собирачка актива, се определивме за неговите записи на етнографски материјали (народни верувања и суеверија), а за предвидената митолошка реконструкција ќе се послужиме и со други записи (народни приказни/ преданија/ легенди).

Астрономско-метеоролошки митолошки кодови (врз пример на Цепенковите записи на народни верувања)

Независно од регионалните разлики помеѓу Западните, Јужните и Источните Словени, во основата на старословенските народни верувања постои едно заедничко јадро кое се согледува во обредите поврзани со аграрната култура (организацијата на животот на земјоделското општество според годишниот календар кој има аграрен карактер и сугерира одредена монолитност на старословенските верувања). Со оглед на тоа дека зависноста на заедницата од природната смена на годишните доби е апсолутна, во сите традиции, па и во старословенската, е засведочен симболички ангажман на колективот во доменот на обредно-обичајната практика, кој подразбира речиси идентични обреди поврзани со аграрната дејност.

Како и кај повеќето народи во светот, така и во календарот на нашите предци е присутен еден астрономски код кој може да се разгледува од повеќе аспекти – преку соларните, лунарните и метеоролошките кодови. Познато е дека старите Словени го одредувале годишното време според Сонцето, а најголемите народни празници биле сконцентрирани околу четири точки од соларната патека: *зимскиот и летниот солстициј* (краткодневицата и долгодневицата) и *пролетниот и есенскиот еквинокциј* (пролетната и есенската рамноденица). Овие четири клучни годишни точки кои се одредени од положбата на Сонцето во еклиптиката, коинцидираат со најголемите аграрни празнувања кои подоцна ќе бидат „преклопени“ со традиционалните годишни празници поврзани со христијанската религија.

Во традиционалните аграрни култури каква што е македонската, празничниот обреден комплекс кој е поврзан со солстициумските и еквинокциумските астрономски точки се препознава во денешните народни празници кои го следат движењето на Сонцето по соларната патека (т.н. сончево тркало кое го претставува „тркалото на годината“). Од овој празнично-обреден комплекс може да се види дека нашите предци годишното време го одредувале според движењето на Сонцето (при што соларната година ја нарекувале лето – во смисла на една астрономска година). Во врска со ваквата определба е и народното празнување означено како летник

(кој се празнува на 1 март и инклинира кон пролетната рамнодневица, а во минатото се прославувал како традиционален почеток на новата година). Ако земеме предвид дека нашите предци не ја славеле новата година во јануари туку ги славеле почетоците на полугодијата (летото и зимата), може да се заклучи дека поделбата на старословенската астрономска година ги следела примарно солстициските астрономски точки. Астрономската закономерност која ја забележале научниците-астрономи, а која се однесува на „законот за повторливоста на одредени астрономски циклуси“ по примерот на астрономскиот *Метонов циклус*, може да се препознае и во нашите народни верувања во кои на традиционално-искуствено ниво се маркирани вакви закономерности. *Метоновиот циклус* е пример за астрономски повторливи циклуси кои подразбираат некаква *пропорција* на повторливост. Во случајот на Метоновиот циклус таквата повторливост се одвива на секои деветнаесет години и опфаќа одреден број лунации и соларни денови кои во рамките на една иста соларна година доведуваат до повторување на одредени метеоролошки специфики.

Меѓу Цепенковите записи на народни верувања детектираме неколку такви примери кои наполно се во склад со искуствата на астрономијата како наука и ги посведочуваат народните знаења за многу сериозни астрономски опсервации.

Ако треба да ја поткрепиме тезата за народното познавање на „законот“ за астрономската повторливост, ќе се повикаме на неколку сведоштва и записи на народни верувања од зборникот на Марко Цепенков:

1. *Во првио ден на месец август (Макавеиски ден) ако е јасно времето а тивко и многу горешто, во месец септемвриј ќе бидит времето и тогај тивко и топло.* (Цепенков, 1972, стр. 18);
2. *Во осмио ден на месец август ако е времето топло или горешто и со ветар, во априлиј времето ќе бидит убао и ќе подврнуат;*
3. *Како што ќе биди дено на Митроен топол, студен и ер као да биди, таквие ќе биле четириесетте дни по Митроен.* (Цепенков, 1972, стр. 40);
4. *На 15 јулија (чуреци) во тој ден гледаат старите на времето какво ќе биди: ако је многу горештина, зимата ќе била многу студена; ако је многу горештина, зимата ќе била многу студена; ако облачно, зимата ќе била мека; а пак ако је дождоито, зимата ќе била со лапајци.* (Цепенков, 1972, стр. 59).

Со ваквите аспекти на т.н. „небесна механика“ се занимавале и древните астрономии за што сведочат астрономските откритија од вавилонската, египетската, индиската или старокинеската астрономска традиција. Сите овие народи биле запознаени со дневното и годишното движење на небесните тела, воочувајќи ги закономерностите во повторливоста на одредени небесни појави. Кај древните Асиро-Вавилонци, Индијци и кај старите Египќани со

овие астрономски прашања се занимавале свештениците. Старите Грци ја издигнале астрономијата на ниво на егзактна наука, а во Кина астрономите биле државни чиновници кои по службена должност морале да ги следат небесните движења. На овој начин древните астрономи, следејќи го принципот на астрономска повторливост, ги регистрирале и предвидувале на степен на *мантика* (мантичко/предвидувачко искуство) дури и најретките појави, како што се соларните и лунарните затемнувања или појавата на опашести комети.

Зачудувачка упатеност на нашиот народ во слични астрономски опсервации кои се пренесуваат низ вековното народно искуство покажуваат одредени сведоштва од зборникот на Марко Цепенков. Меѓу Цепенковите записи на народни верувања постојат неколку негови искажувања кои се однесуваат на одредени поединци (негови современици) кои биле верзирани во астрономските знаења и умеле да ги предвидат повторливите метеоролошки циклуси, до степен на прецизност кој ги доближува до некогашните древни свештеници-астрономи. Ќе наведеме неколку примери кои се однесуваат на ваквите *народни астрономи* кои народот ги почитувал како „свездочатци“ – луѓе кои умеле без никакви инструменти да ги предвидат деновите и метеоприликите во народниот календар. На едно место, Цепенков го остава следниов податок: *Имаат селани у нас бескнижни, ама поеќе знаат од попот што му попуат в село. Тие знаат на у во целата година главните празници, кој во кој ден ќе падни, многу работи можат да ги кажат како на книга. Таквие старци и старички многу имаат чес од дружите, и секој му заблазуат на умот што го имаат.* (Цепенков, 1972, стр. 9).

На неколку места во коментарите кон одредени записи на народни верувања, Цепенков ја искажува истата почит кон народните знаења поврзани со одредени астрономски појави. Восхитувајќи им се на таквите поединци² кои со сигурноста на „народни астрономи“ му соопштувале најпрецизни сознанија за метеоролошките феномени, Цепенков го остава следниов податок:

...во секој старец и старичка, само да имаш време да се запознаваш и да му закажиш нешто прво ти за времето као ќе биди, по тој нишан што си го видел на месечината, али во свездите, али во пилците, али во дрвјата, јемшио и во ер какво да је друго нешто, туку на часо ќе ти го пресечат зборо и ќе ти кажа(т) нешто друго.... од тие вилосовии на нашите старци

² Во забелешката на Цепенков кон друг запис стои: „...тој овчар забележал оти секи ден какво е времето на овој месец, така бидуало и на осумнаесетте години во истио месец, таквоо ќе било. Сакал старецо да натера некое младо момче да го пишуа времето ката еден ден за цели осумнаесет години, и ќе сме си имале едно огледало (календар) за да знаеме секоја година каква ќе биди со студ и друго нешто. Тој стар овчар од Мориоо ет и мориоска глаа носит. Тој приказуал оти земјата се вртела, а не сонцето да одело, као што веруаат учениите. Од многуто години што живеал по планиње и гледајќим по небото и свездите, тој мислел оти земјата се вртела.“ (Цепенков, 1972, стр. 8).

сум се уверил оти вистина излегуа као што велат старците. (Цепенков, 1972, стр. 7).

Има и по некои стари што да знаат целата година каква ќе бидит, дали плодородна дали скудна и дали зима ќе има лоша, дали не ќе има (...) Такви старци прикажуваат оти на осумнаесетте години идеља истата година што е годинава; истата година ќе било и другата година на осумнаесеттата година. Од некој сум се учил: на дваесет и осум години идеља истата година. Која година сакаш, таа поверуј, сеедно е. (Цепенков, 1972, стр. 8).

Во склад со постулатите на *етноастрономијата* како дисциплина која се занимава со народните верувања поврзани со традиционалните претстави за небесните тела (Сонцето, Месечината, ѕвездите и соѕвездијата), Цепенков покажува посебен интерес за народните верувања поврзани со атмосферско-метеоролошките феномени. Во својата собирачко-запишувачка практика, тој бележи и записи кои спаѓаат во доменот на *етнометеорологијата* регистрирајќи повеќе народни верувања кои се однесуваат на народниот начин на прогнозирање на времето. Ваквите записи може да се распределат во неколку категории: 1) прогнозирање на времето на поодделни денови од годината; 2) прогнозирање на времето според природните појави и небесните тела; 3) прогнозирање на времето според реакциите на животните и растенијата. Во таа насока, наведуваме одредени записи на народни верувања кои сведочат за метеоролошките кодови во народната митологија:

Во март ако загрми, многу арен берикет ќе има таа година. Така и во маија. Јас за многу работи сум сакал да се уверам дали е вистина она што се кажува во народот со кобење и друго време е практикувано од род во род и е предавано. (Цепенков, 1972, стр. 17).

Од првио ден на новата месечина какво ќе биди времето, али јасно, али облачно, али друга некоја турлија, такво ќе биди во целите петнаесет дни; али до 2-8 дни. Еднитати се менуело и на четирите дни. (Цепенков, 1972, стр. 69).

Атмосферско-метеоролошки кодови: реконструкција врз пример на митолошко предание

На претходниот пример покажавме дека реконструкцијата на древната словенска вера не може да се изведе без увид во народните верувања, а за исто толку незаобиколна фолклорна граѓа ги сметаме и митолошките преданија и легенди. Врз примерот на еден од Цепенковите записи ќе го екстрахираме атмосферско-метеоролошкиот код и ќе покажеме дека со примена на фолклорно-етнографските извори може да се дојде и до „високата митологија“ (до функциите и атрибутите на божествата од старословенскиот пантеон).

Во летно време кога да биет ровја, св. Илија трчал со кочијата по облаци за да ја втаса ламјата и штотуку да ја втасал, ќе врлел со еден

камен морски и одошто силно ќе удрел со камчето, огон силен излегуало и кај ќе удрело, ќе се расипело, ќе убиело. Ламјата од страв кај ќе и се вдаит, тамо ќе се скриет за да не ја убиет. Тешко му кај ќе се скриет. (Цепенков, 1972, стр. 16).

Наведеното предание нè носи кон митот за космогонискиот дуел на старословенските божества Перун и Велес, кој се темели на индоевропската митска матрица. Кај старите Словени, споменатиот космогониски мит се препознава во двете основни варијанти: 1) во првата верзија, причината за дуелот меѓу божествата е тоа што Велес (богот на подземниот свет) ги сопира/заклучува водите, предизвикувајќи катастрофална суша; 2) во втората верзија, богот Велес ја грабнува сопругата на богот Перун – владетелот на небесните зони од универзумот.

И во двете наведени митски верзии на основниот мит за дуелот на Перун и Велес, судирот помеѓу боговите е поврзан со одржувањето на водениот баланс: сопирајќи ги водите и грабнувајќи ја дарителката на небесните води/дождови (божицата Перперуна/Лада), Велес го нарушува космичкиот поредок и предизвикува суша од огромни размери, поради што громовникот Перун тргнува во космичка битка со цел да го врати во нормала нарушениот поредок во природата. Ваквата митска матрица, митолозите ја поврзуваат со категориите *космогониски* и *календарски* мит, а во основата на двете матрици се наоѓа универзалниот атмосферско-метеоролошки код.

За да дојдеме до атрибутите и функциите на главните протагонисти во оваа митска приказна, ќе се повикаме на аналогиите со други божества од светската митологија кои спаѓаат во категоријата божества-громовници. Во старословенската митологија, громовникот Перун го афирмираме како бог поврзан со атмосферските и метеоролошките појави – тој е *господар на грмотевиците и на молњите*, оној кој го одредува количеството на дождовите и на тој начин ја гарантира плодноста на посевите. Истата функција во светската митологија ја имаат: Зевс (во грчката митологија), Јупитер (во римската митологија), богот Амон (во египетската митологија), Индра (во индиската митологија), а во нордиската и скандинавската митологија – боговите Один и Тор. Сите овие богови-громовници кои водат потекло од индоевропското небесно божество, имаат исти дендроморфни и фитоморфни атрибути (од растенијата – перуниката и дабот се поврзани со култот на овие божества), а од зооморфните атрибути, орелот се јавува како универзален атрибут на богот-громовник (со орелот на десното рамо богот Перун се вози во својата огнена кочија и фрла молњи по оние кои не го почитуваат).

Покрај примарната функција (одржување на космичкиот баланс преку регулирање на атмосферските води и исполнување на атмосферско-метеоролошката функција), богот Перун ја има и воената моќ како секундарна функција (секогаш е претставен како *непобедлив воин* кој поседува чудесно оружје).³ Како и повеќето богови-громовници,

³ Покрај атмосферската функција (дарител на дождови кои ја обезбедуваат плодноста на

Перун предизвикувал грмотевници, фрлајќи ги своите громовити стрели (експлицитна метеоролошка функција), што во случајот на богот Тор е засилено со удвојување на оружјето (громовита стрела + чекан), бидејќи Тор во својата атмосферско-метеоролошка функција се пројавува со својот чекан – *mjollnir* – кој произведувал громови и молњи.

Идентично на богот Перун, божествата громовници се претставени како крупни брадести мажи-воини кои поседуваат моќно оружје во вид на громовити стрели и камена секира со необична моќ (што ја сугерира нивната воена функција). На Перуновиот дрвен *идол* (статуа со сребрена глава и златна брада), тој е претставен како воин кој во раката држи камена стрела, а митолозите говорат и за Перуновата „чудесна секира“ која Словените ја носеле како амајлија околу вратот. Перуновата камена стрела нè носи кон метеоролошкиот феномен на т.н. „громовити стрели“ кој, освен во митот за громобијците, има своја засведоченост и во народната традиција. Од етнолошките сведоштва дознаваме за „камените стрели“ кои настануваат по ударот на громовите во земја, кои народот ги нарекувал *трештен камен*, *божеја стрела*. Ова народно верување засведочено во македонската народна традиција и потврдено во универзален контекст, во оваа прилика би го протолкувале како метеоролошка „реалија“ поврзана со калцификацијата на ослободената енергија од електричното празнење (при ударот на громот во кварцна почва), што би можело да лежи во основата на митските слики за оружјето на боговите-громовници.

Во записот на Цепенков, Св. Илија ја супституира функцијата на небесното божество со метеоролошка функција (Перун), а атрибутите и функциите на хтонското божество Велес се трансферирани на демонолошко рамниште преку дуелот со ламјата. Во митолошките претстави на многу народи во светот (вклучително и во македонската митолошка традиција), ламјата спаѓа во категоријата демони на атмосферските/метеоролошките непогоди, при што со оваа своја функција ламјата се изедначува со *алата* која ги предводи облаците со дождови и предизвикува пороен дожд и град. Митскиот двобој на богот-громовник со митското чудовиште (универзалната митска космогониска матрица присутна во сите митологии во светот), во овој случај се варира преку дуелот на Св. Илија и ламјата. Истиот дуел освен на религиозно-легендарно рамниште каде носители на атмосферско-заштитничката функција се христијанските светци (Св. Илија, Св. Ѓорѓи), им се припишува и на епските јунаци кои ја бијат истата „космогониска битка“ со триглавото чудовиште (црна алетина). Во контекст на наведената митска матрица, дуелот на Св. Илија со ламјата наполно одговара на митската епизода од старословенските митолошки верувања за Перун и Велес кои треба да се дешифрираат преку атмосферско-метеоролошкиот код: богот Велес го нарушува космичкиот поредок и го предизвикува гневот посевите поради што бил почитуван од земјоделците), Перун го чествувале и воините, сметајќи го за свој покровител.

на громовникот Перун што е повод за големата космичка битка во која победува богот Перун. Победата на громовникот никогаш не е конечна, туку секоја година во сезоната на летните грмежи се повторува преку истиот дуел, за којшто раскажува реконструираниот космогониски и календарски мит. (Анастасова-Шкрињариќ, 2017).

Изведената митолошка реконструкција потврдува дека одредени митски слики опстануваат и во поновите религиски претстави (инкорпорирани во религиозно-легендарните теми за христијанските светци), а како резултат на ваквата фузија на старите и новите претстави, се јавува своевиден феномен на синхроно постоење на една иста митска тема во повеќе дијахрониски формати.

Во заклучокот на ова истражување уште еднаш го афирмираме ставот дека примената на ретроградниот метод (методот кој оди наназад) може да пополни мноштво празнини во комплетната претстава за старословенската митологија. Со проверка на одредени митолошки верувања од старословенската митологија врз селектиран фолклорен материјал се докажа континуитетот на одредени митски претстави (од нивната идентификација во заедничкото индоевропско наследство, преку локалните словенски разгранувања, па сè до поновата „миттворечка продукција“ која е подложна на процес на трансформација и се одвива во поразлични форми и закономерности: критичните ситуации во екосистемот, социумот, космосот, раѓаат услови за митологизирање на некои појави). Иако во современи услови народните верувања поврзани со митолошките претстави во голем степен се редуцирани (задржувајќи се единствено во сеќавањата на повозрасните), во основа може да се заклучи дека во народната традиција преживеале некои од старословенските митолошки верувања (потенцијално и од старословенските митови!), а реконструкцијата на старословенското митско наследство може да се интензивира токму со примена на фолклорно-етнографскиот метод.

Користена литература

1. Анастасова-Шкрињариќ, Н. (2004). *Словенски Пантеон*. Скопје: Менора.
2. Анастасова- Шкрињариќ, Н. (2017). *Перуновата стрела*. Скопје: Табернакул.
3. Вражиновски, Т. (1998). *Народна митологија на Македонците*. Скопје/ Прилеп: Матица македонска/ Институт за старословенска култура.
4. Вражиновски, Т. (2000). *Речник на народната митологија на Македонците*. Скопје/ Прилеп: Матица македонска/ Институт за старословенска култура.
5. Пенушлиски, К. (1982). *Кон народните приказни на Марко К. Цепенков*. Во: *Марко Цепенков/Светот на приказните*. Скопје: Мисла.
6. Саздов, Т. (1997). *Историја на македонската книжевност, Усна народна книжевност*. Скопје: Детска радост.

7. Цепенков, М. (1972). Народни верувања и детски игри. Едиција: *Македонски народни умотворби*, I-X. Скопје: Македонска книга.
8. Цонев, Ѓ. (2004). *Небото над Македонија*. Скопје: МКЦ.
9. Чаусидис, Н. (1994). *Митските слики на Јужните Словени*. Скопје: Мисла.

Електронски извор

- Јанковиќ, Н. *Астрономија у предањима, обичајима и умотворинама Срба*. <https://www.semanticscholar.org/paper/%D0%90%D1%81> (пристапено на 15.01.2021).

Nina Anastasova-Shkrinjarik

Ss. Cyril and Methodius University, Skopje

Mythologisation of Astrophenomena (Archaeoastronomic and Ethno-astronomical Decoding of Slavic Myths in Cepenkov's Folklore Material)

Abstract: The purpose of this research is to affirm the view that the lack of authentic written and archaeological testimonies of Old Slavic mythology can be compensated by a more intensive inclusion of folk tradition. The application of the folklore-ethnographic method can fulfill many gaps in the complete representation of the ancient Slavic faith, the apotroffe in this research is placed on the ethnographic materials from Cepenkov's folk collection (notes of folk beliefs and superstitions). In this mythological reconstruction, other folklore materials from Cepenkov's records are taken into account, which contain remnants of the former mythological beliefs, which over time are filled with new symbolic content and thus are "resemanticized". By checking certain mythological beliefs from Old Slavic mythology on selected folklore material, the continuity of certain mythical representations was proved. Hence the conclusion that some of the Old Slavic mythological beliefs (potentially from the Old Slavic myths!) have survived in the folk tradition, and the reconstruction of the Old Slavic mythical heritage can be intensified by applying the folklore-ethnographic method.

Keywords: *Folklore-ethnographic method, Slavic mythology, ethno-astronomy, folk beliefs and legends, astronomical-meteorological codes.*

ГОД. VI
БР. 11

ПАЛІМПСЕСТ

PALIMPSEST

VOL. VI
NO 11